

1924'TEN 2000'E KADAR UYGULANMIŞ OLAN İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ANALİZİ ve KARŞILAŞTIRILMASI

Fatih ÇINAR*

Özet

Bu çalışmada, 1924'ten 2000'e kadar yayınlanmış olan İmam Hatip Lisesi Öğretim programları kronolojik olarak analiz edilmiş ve karşılaştırılmıştır. Bu nedenle çalışmada, tarama modeli içinde yer alan tarihsel yöntem; değerlendirme kısmında ise yorumlama metodu kullanılmıştır. Araştırmada tarihsel yöntem kullanıldığından veri kaynakları, 1924'den günümüze yayınlanmış olan konu ile ilgili yazılı materyallerdir. Araştırma sonucunda 1924'ten 2000'e kadar yayınlanmış olan İmam Hatip Lisesi öğretim programlarının, amaçlarını mesleğe hazırlama açısından tam anlamıyla gerçekleştirmediği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: İmam hatip, program, eğitim, müfredat

Giriş

Fert ve toplum hayatında önemli rol oynayan faaliyetlerin başarıyla sonuçlandırılmasının temel şartlarından birisi de yapılacak faaliyetin bir programa bağlanmasıdır. Eğitim-öğretim işi programlı olarak yapılması gereken önemli bir faaliyettir. (Tavukçuoğlu, 1998:158) Zira eğitimin yaygın tanımlarından birisi olan "bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme sürecidir"(Ertürk,1984:12-13) şeklinde ki tanımı da eğitimin, planlı ve programlı bir etkinlik olduğunu ortaya koymaktadır. Karmaşık ve zor olan eğitim-öğretim işi tesadüflere bırakılamaz, bırakılırsa öğretmen ve öğrenciyi yorar. Bu nedenle belli bir plân ve programa göre yapılması gerekir.

Program kavramı genel olarak yapılması gereken bir işin bölümlerini, her bölümün yapılış sırasını, zamanını, nasıl ve nerede yapılacağını gösteren bir tasarı anlamına gelmektedir.(Büyükkaragöz ve Çivi, 1998:189) Eğitim alanında program kavramı, eğitim programı, öğretim programı, okul programı, müfredat programı ve ders programı gibi değişik adlar altında kullanılmaktadır. (Demirel, 2002; Binbaşoğlu, 1994:74,75; Ertürk,1984; Turgut, 1985: 70; Kaya 1998: 227)

Okullar öğrenim ve öğretim etkinliklerinin, planlı, programlı, düzenli ve kontrollü olarak yapıldığı kurumlardır. Örgün eğitimde her dersin bir öğretim programı olduğu gibi her okulun da bir programı bulunmaktadır ve öğretim etkinlikleri bu program çerçevesinde yürütülmektedir. Programlar, öğretmenlerin ortak bir konuyu, ortak bir dille ve disiplinli olarak öğretmelerine rehberlik etmektedir.

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri AD Doktora Öğrencisi

Din ferdi olduğu kadar sosyal bir olgudur. Dinin eğitim ve öğretimi de zor ve oldukça karmaşıktır. Bireysel ve toplumsal olay, olgu, tutum ve davranışları etkileyen ve etkilenen zor ve karmaşık bir etkinlik özelliği taşıyan eğitim ve öğretiminin de belirli bir plan ve program dahilinde yapılması, ferdin mutluluğu ve toplumun bütünlüğü açısından zorunludur. Hele hele toplumu din konusunda aydınlatmak, din hizmetlerinin yürütülmesinde rehberlik etmek gibi çok önemli bir görev ve sorumluluk üstlenecek elamanları yetiştirmek amacını taşıyan mesleki din eğitimi ve öğretiminde öğretim programları daha çok önem ve anlam arz etmektedir.

Din Hizmetleri Sınıfında çalışanlar, toplumu din konusunda aydınlatma görevini yerine getiren kişilerdir. Din görevlileri buldukları çevrenin bir nevi doğal liderleri gibidirler. Bu nedenle rastgele ve tesadüfi yollarla elde edilecek bilgilerle dini konularda toplumu bilgilendirmek ve dini hizmetlerde rehberlik etmek mümkün değildir.

Bu bireysel ve toplumsal ihtiyacı karşılamak üzere, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İmam Hatip Okul ve Liseleri açılmış, amaçlara uygun öğretim programları hazırlanmış ve uygulanmıştır. Zaman zaman siyasi, zaman zaman da ihtiyaçlar nedeniyle, İmam Hatip Liseleri Öğretim Programları geliştirilmiş veya değiştirilmiştir.

İmam Hatip Liseleri en çok tartışılan kurumlar olmakla birlikte, öğretim programları itibarıyla, bilimsel metotlarla araştırılmış değildir. Hâlbuki bugün İmam Hatip Liselerinin niteliksel olarak bir değerlendirmeye ihtiyacı vardır. Bu araştırma, bu düşünce ve ihtiyacın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda araştırmada, 1924'ten 2000'e kadar yayınlanmış olan İmam Hatip Lisesi Öğretim programları kronolojik olarak analiz edilmiş ve karşılaştırılmıştır. Bu nedenle çalışmada, tarama modeli içinde yer alan tarihsel yöntem, değerlendirme kısmında ise yorumlama metodu kullanılmıştır. Araştırmada tarihsel yöntem kullanıldığından veri kaynakları, 1924'den günümüze yayınlanmış olan konu ile ilgili yazılı materyallerdir.

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kuruluşundan günümüze İmam Hatip Liseleri ve öğretim programları hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde İmam Hatip Liseleri altı döneme ayrılarak incelenmiştir. İkinci bölümde ise İmam Hatip Liselerinin öğretim programlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirme yapılırken birinci bölümdeki dönemler esas alınmıştır.

1.Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri ve Programları

A. 1924-1933 Dönemi

İmam ve Hatip yetiştirmek üzere 1913 yılında açılmış bulunan "Medreset'ül Eimma ve'l Huteba" bugün ki İmam hatip liselerinin temelini teşkil eden ve mesleki din eğitimi vermek amacıyla tesis edilmiş olan örgün eğitim kurumlarıdır. Bu medreseler daha sonra "Medresetü'l Vaizin" ile birleştirilerek "Medresetü'l İrşad" adını almış ve Tevhid-i Tedrisat kanununun çıkarılmasına kadar eğitim öğretime devam etmiştir.(Bilgin, 1995:93) Böylece eğitim Tevhid-i Tedrisat ile medreselerden mektebe devredilmiştir.(Keleş, 1999:288)

Tamamı yedi maddeden oluşan ve yüksek dini tahsil yapmış kişilerin ve nitelikli imam hatiplerin yetişmesine yasal zemin hazırlayan yasanın 4. Maddesi şu şekildedir:

Madde 4 “Maarif Vekaleti, Yüksek diniyyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darul-fünün da bir ilahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hizmet-ı diniyyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi içinde ayrı mektepler küşat edecektir.”

Yasanın kabul edilmesiyle bütün medrese ve mektepler maarif vekaletine bağlanmış oldu. Medreselerin tamamen kapatılması anlamına gelen bu yasa gereğince Maarif Vekaletine devredilen 479 medrese kapatılmıştır. Bunlardan durumu uygun görülenlerden 29 tanesi yasaya dayanılarak İmam Hatip Mektebine dönüştürülmüştür.(Cebeci, 1996:142) Fakat açılan bu mektepler, yeni bir eğitim ve öğretim kurumu olmaktan ziyade Daru'l Hilafeti'l-İslamiye medreselerinin isim ve programlarının değiştirilmesi şeklinde oluşturulmuş kurumlardır.

Programları bakanlık tarafından hazırlanmış olan(Arı, 2002:181-192) ve ilköğretime dayalı 4 yıl süreli bu okullardaki toplam öğrenci sayısı 1923-1924 öğretim yılında 2258'dir Bu öğrencilerin çoğunluğu da mektep haline dönüştürülen medreselerin öğrencileridir.(Parmaksızoğlu,1966:23) Bu medreselerdeki öğrenciler, seviye tespit sınavına tabi tutulduktan sonra başarı durumlarına göre dört ayrı sınıfa intibak yaptırılmışlardır. Bu durum kurumların kuruldukları ilk yıl mezun vermelerine neden olmuştur.(Öcal, 1995:204) İlk açıldıklarındaki öğrenci sayılarının yüksekliğine rağmen bu öğretim kurumlarındaki toplam öğrenci sayısında her geçen gün bir düşüş olmuştur. 1930 yılına gelindiğinde ise daha cumhuriyetin ilk yıllarındaki bu dini eğitim kurumları resmi bir karar olmaksızın kendiliğinden kapanmışlardır. Kapatılış gerekçeleri de “öğrenci bulamamak” olmuştur.(Öcal, 1995:205; Akyüz, 2001:339; Ergin, 1997:2124-2125)

Faaliyette buldukları yıllarda İmam Hatip Mekteplerindeki muallim ve talebe sayıları aşağıdaki gibidir.(Zengin, 2002:94)

Tablo 1.İmam Hatip Mekteplerinin İstatistikî Verileri

Öğretim yılı	Mektep	Muallim	Talebe	Mezun
1923-1924	29		2258	
1924-1925	26	302	1442	127
1925-1926	20	244	1009	165
1926-1927	2	41	278	121
1927-1928	2	42	222	91
1928-1929	2	35	159	41
1929-1930	2	35	141	67
1930-1931			57	21
1931-1932			10	10

B. 1933-1950 Dönemi

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde mesleki din eğitimi veren kurumların, laik devlet anlayışına aykırı olduğu gerekçesiyle uzun yıllar (1930-1950 yılları arasında) Türkiye'de herhangi bir din eğitimi ve öğretimi veren kurum açılmadığı gibi Tevhidi-

i Tedrisata dayanılarak hiçbir dini kurum ve kuruluşa ve dini cemaatlere de din eğitimi-öğretimi veren müessese açma izni verilmemiştir. Bu da dini eğitimin, geleneksel ve yetersiz bilgiye sahip ailelere ve kişilere bırakılmasında neden olmuştur.(Buyrukçu, 1995:82-83) Toplumun tabii ve manevi ihtiyacının karşılanmaması veya bunun yetersiz bilgiye sahip kişiler tarafından karşılanması zamanla bir sorun olarak hissedilmeye başlanmıştır. Çünkü toplumda batıl inançlar ve tarikatlar ortaya çıkmış, misyonerlik faaliyetlerinin yaygınlaşmıştır.(Öcal, 1994:45)

Çok partili yılların getirmiş olduğu demokratik ortamda politikacıların oy kaygısıyla, yıllarca unutulmuş ne düşündüğü, ne istediği sorulmayan halka dönmesi, toplumun kendi ihtiyaçlarını yetkililere duyurma imkânını doğurmuş(Cebeci,1996:146) ve yetkilileri din eğitimi konusunda yeni tedbirler almaya sevk etmiştir. Bu bağlamda 1947'li yıllardan itibaren din eğitimi ihtiyacını karşılamak üzere 4. ve 5. sınıflar için isteğe bağlı olarak ve ders saatleri dışında din bilgisi dersleri programa konulmuş ve din görevlisi yetiştirilmesi için de Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü vasıtasıyla ilki 15 Ocak 1949'da 10 ayrı ilde İmam Hatip Kursları açılmıştır.(Buyrukçu, 1995:83)

Mevcut din adamlarına yeteri kadar kültür vermek ve onları günün anlayışı-na yaklaştırmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü vasıtasıyla ilki 15 Ocak 1949 da 10 ayrı ilde açılan İmam Hatip Kursları, öğrenim sürelerinin çok kısa olması ve okutulan derslerin(Ünsür, 1995:102) din adamı yetiştirmede yeterli olmayacağı endişesiyle tartışmalara neden olmuş ve ilgi görmemiştir.(Dinçer, 1974:51)

C. 1951-1971 Dönemi

İmam Hatip Kurslarının programlarının yeterli olmadığı veya olmayacağı, köklü ve yeterli olmayan tedbirlerin problemi çözemeyeceği anlaşılınca o dönemin iktidar partisi, Demokrat Parti,¹ Tevhidi Tedrisatta adı geçen İmam Hatipleri gündeme getirmiş ve 13.10.1951 tarih ve 601 sayılı müdürler komisyonu kararıyla da 21 yıl aradan sonra 7 ilde² İmam Hatip Okulları yeniden açılmıştır.

İmam Hatip Okulları açıldığında ilkokula dayalı 4 yıllık bir ortaokul olarak planlanmıştır. Ancak ilk mezunlarını verdikten sonra 3 yıla dayalı lise kısmı da açılarak (4+3=7 yıla dayalı) bir orta öğretim kurumu haline getirilmiştir.(Öcal, 1995:218)

İmam Hatip Okullarının müfredat programları, öğretmenlerin kalitesi, öğrenci sayıları, dersleri ve okutulan kitapları hakkında birçok yazılar çıkmasına ve hatta siyasi çevrelerde tartışılmasına rağmen 1951 yılında belirlenen plan, program ve müfredatlarında hemen hemen hiçbir değişikliğe gidilmeden 1971 yılına kadar uygulanmıştır.(Buyrukçu, 1995:85-86)

¹ Demokrat partinin iktidara gelmesindeki en büyük etken, bu partinin önceki yönetimlerin dini konularda ki katı tutumlarının karşısında ezanın Arapça okutulacağı ve din eğitimine önem verileceği vadinde bulunmasıydı.

² Adana, Ankara, İstanbul, Isparta, Kayseri, Konya, Maraş,

D. 1971-1985 Dönemi

8 Nisan 1971 tarih ve 13803 sayılı resmi gazetede yayımlanan hükümet programının milli eğitime ilişkin bölümünde "İmam Hatip okullarının orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslah olunması" hususu yer almıştır. Hükümet programında yer alan bu çalışmalar çerçevesinde de 4 Ağustos 1971 tarih ve 225 sayılı Talim Terbiye dairesi kararı ile İmam Hatip Okulları yeni bir statüye kavuşturulmuştur. Karar gereğince ilkokula dayalı 7 yıllık öğrenim süresine son verilerek, orta kısmı kapatılmış ve ortaokula dayalı öğretim süresi 4 yıl olan meslek liseleri haline dönüştürülmüşlerdir. 1972-1973 yılından itibaren de bu okullara sadece ortaokul mezunları alınmaya başlanmıştır.(Cebeci, 1996:151; Okutan, 1983:423)

İmam Hatip Okulları açısından o dönemdeki ikinci önemli değişiklik ise 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 32. maddesi ile İmam Hatip Okullarının adının İmam Hatip Liseleri olarak değiştirilmesidir. Bu kanun aynı zamanda İmam Hatip Liselerinde hem mesleğe hem de yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulanmasını hükme bağlamıştır. Bu yasa kapsamında artık İmam Hatip Lisesi mezunları, lise muadili sayılmış ve üniversitelerin değişik (bazı) bölümlerine girebilmişlerdir.(Cebeci, 1996:151)

1972-1973 öğretim yılından itibaren yapılan köklü değişiklikler ve hedefler doğrultusunda faaliyet göstermeye başlayan İmam Hatip Liselerinin, uygulanan bu müfredatla istenilen özel amaçların istenilen şekilde gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmış ve bünyesindeki ortaokullara, diğer okullardaki seçmeli dersler yerine mesleğe hazırlayıcı seçmeli ve zorunlu dersler (Arapça, Kur'an-ı Kerim ve Din dersi) konulmuştur. 1982 de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu hale gelmesiyle zorunlu seçmeli dersler Arapça ve Kur'an olarak kalmıştır.(Buyrukça, 1995:87) Bir ölçüde de olsa İmam Hatiplerin 7 yıllık yapısı korunmuştur.

Kısaca özetlersek; 1971 ve 1974 yılları arasında bu okulların ikinci devreleri 4 yıla çıkartılarak lise adı verilmiş, mezunlarının ise hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlanması amaçlanmıştır. Fakat mezunların mesleki bilgiler açısından yetersiz olduğu anlaşılınca İmam Hatip liselerinin orta kısımlarına mesleğe hazırlayıcı seçmeli zorunlu dersler konularak 7 yıllık yapısı korunmaya çalışılmıştır.

E. 1985-1997 Dönemi

1980'li yıllara gelindiğinde İmam Hatip Liseleri nicelik olarak çok hızlı artış gösterirken programlarında nitelik olarak çok ciddi gelişmelere şahit olmamıştır. Bazı yıllarda ders saatlerinde küçük değişiklikler yapılmış ise de programlarında köklü denilebilecek değişiklikler yapılmamıştır. Fakat o dönemde İmam Hatip Liseleri için önemli olan bir gelişme; 16.06.1983 tarih ve 2842 sayılı kanunla Millî Eğitim Temel Kanununun 31. maddesinde yapılan değişiklikle³ mezunlarının yüksek öğrenime devam edebilmesi için yasal zeminin oluşturulmuş olmasıdır.(Koç, 200:301) Yapılan bu değişiklikle İHL mezunlarının, üniversitelerin tüm bölümlerine gidebilmesine olanak tanınmıştır.

³ "Lise ve dengi okulları bitirenler yükseköğretim kurumlarına girmek için hak kazanır." denilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı 1982 yılında program geliştirme konusunda bir model oluşturmak ve bundan sonra hazırlanacak programların buna göre hazırlanmasını sağlamak amacıyla bir dizi toplantı düzenlemiştir. Üniversitelerde görevli bilim adamlarıyla işbirliği sonucunda ortaya çıkan yeni bir program modeli kabul edilerek, 2142 sayılı tebliğler dergisinde yayınlamıştır. 1984 yılı başında da öğretim programlarının hazırlanmasında dikkate alınması gereken ilke ve amaçları yeniden düzenlenerek 14.2.1984 gün ve 16 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla yayınlamıştır. Bu model “amaç-davranış- işleniş-değerlendirme” boyutları için programların derslere göre hazırlanması esasını getirmektedir.(Kaya, 1998:234)

İmam Hatip Lisesi meslek derslerinin öğretim programlarında yeni modele göre geliştirilerek, 1984-1985 öğretim yılında uygulamaya konulmak üzere Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 18-10-1984 Tarih ve 143 Gün Sayılı Kararı ile kabul edilmiştir.(MEB 1985)

1991-1992 öğretim yılından itibaren Talim Terbiye Kurulunun 29-08-1991 tarih ve 130 sayılı kararı ekindeki şartları taşıyan ve istekli olan öğretim kurumlarında Ders Geçme ve Kredili Sistem uygulamasına geçilmiştir. Aynı ders yılında İmam Hatip Liselerinin çoğunluğu; diğerleri ise sonraki yıllarda bu sisteme geçmiştir.(Karlık, 1991:20; Coşkun, 1993:24) Bu sistem öğrenciyi takip etmiş olduğu ders uygunluğuna göre, belirli alanlarda mezun olabilme imkanı getirmiş olsa da, İmam Hatip Liseleri mezunları bu haktan yararlanamamıştır. Alan diploması alamamış seçtiği alan dersleri ne olursa olsun alan bölümüne “Sosyal Bilimler ve Edebiyat” ibaresi yazılmıştır.Ünsür, 1995:136)

1995-1996 yılından itibaren ise lise birinci sınıftan başlamak üzere kredili sistem öncesine büyük ölçüde benzeyen “sınıf geçme” dönülmüştür.

F. 1997 ve Sonrası

16 Ağustos 1997 tarihinde kabul edilen ve kamuoyunca “8 yıllık kesintisiz eğitim yasası” olarak bilinen Milli Eğitim Temel Kanunu’nda yapılan değişiklikle, bağımsız ortaokullar, mesleki ve teknik eğitim okullarının ve İmam Hatip Liselerinin orta kısımları kapatılmıştır. Söz konusu kanunun yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu, 19-08-1998 tarih ve 174 sayılı kararı ile İmam Hatip Liseleri programlarında bir değişiklik daha yapmıştır. Bu karar kapsamında (klasik) İmam Hatip Lisesi, Arapça ve Kuran’ı Kerim ağırlıklı hazırlık döneminden sonra üç yıllık mesleki bir lise haline getirilmiştir.(Öcal, 1995:218; Buyrukçu, 2001:49)

4306 sayılı kanun gereği ilköğretimin zorunlu ve kesintisiz sekiz yıla çıkartılmasıyla ilköğretimden ortaöğretime geçişin yeniden düzenlenmesi ve orta öğretim kurumlarının haftalık ders çizelgelerine bazı derslerin eklenmesi sonucunda haftalık ders çizelgeleri 19/08/1998 tarih ve 174 sayılı kararla yeniden düzenlenmiştir.(MEB, 1999)

İmam Hatip Lisesi mezunlarını yakından ilgilendiren bir diğer gelişme de üniversiteye giriş sınavında alan sınırlandırmasına gidilmesi ve 1998-1999 yılından itibaren alan dışında bir yüksek öğretim programını tercih edenlerin orta öğretim başarı puanlarının düşük katsayı ile çarpılarak hesaplanması olmuştur.(Koç, 2000:316) Böylece İmam Hatip Lisesi mezunlarına İlahiyat Fakültesi dışında sınırlı sayıda bazı fakülte veya bölümlere ancak çok yüksek performans göstererek girebilme imkanı getirmiştir. Kısaca İmam Hatip Lisesi mezunlarının anayasal hakları alınarak istedikleri fakülte veya bölümlere girebilmeleri büyük ölçüde engellenmiştir.(Öcal,1995:24)

Günümüzde toplumlar sürekli değişmekte ve karmaşılaşmaktadır. İhtiyaçlar çoğalmakta ve çeşitlenmektedir. Bu değişim ve çeşitlilik, dini inançlar ve yaşantılar alanında da kendini göstermektedir. İnsanlar her gün yeni bir dinî soru veya sorunla karşılaşmakta ve tartışmaktadırlar. Bu nedenle mesleki din öğretimi yoluyla toplumu din konusunda aydınlatmakla görevli olan insanları yetiştirirken, toplumdaki bu değişim ve çeşitliliği dikkate almak ve öğretim programlarını buna göre düzenlemek kaçınılmaz bir zorunluluk olarak kendini hissettirmektedir. Değerlendirmeler ve toplumda görülen hızlı sosyal değişim ve ihtiyaçlar dikkate alınarak, Talim Terbiye Kurulunun 22.07.2008 tarih ve 152 sayılı kararı ile İmam-Hatip Liseleri öğretim prog-

ramları yapılandırmacı program anlayışı doğrultusunda 2008-2009 Öğretim Yılından itibaren uygulanmak üzere Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nce oluşturulan bir komisyon tarafından yenilenmiştir.(MEB 2009) Arapça dersi mesleki arapça dersi olarak değiştirilerek Talim Terbiye Kurulunun 10.03.2011 tarih ve 23 sayılı kararı ile öğretim programları yenilenmiş ve 2011-2012 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Bugün İmam Hatip Liselerinde bu programlar uygulanmaya devam etmektedir.

Çok ciddi bir çalışmanın sonunda, iddialı bir şekilde ortaya çıkan bu programın sonuçları görmek ve değerlendirmesini yapmak için, belirli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Bu nedenle araştırmanın ikinci bölümünde bu programın değerlendirilmesi yapılmamıştır.

2.Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi

1985 yılına gelinceye kadar İmam Hatip Liseleri öğretim programlarında “müfredat programı” anlayışı hakim olmuştur. Yani öğretim programları dersler ve konulardan oluşmuştur. Araştırmada da 1985 yılına kadar ki öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması bu çerçevede yapılmıştır.

A. 1924-1933 Dönemi

Tablo 2. İmam Hatip Mektepleri Müfredat Programları

DERSLER SINIFLAR	SINIFLAR				
	I.	II.	III.	IV.	Toplam
Kur'an-ı Kerim, Tecvid	3	3	2	1	9
Gına (Müzik)	2	1	1	1	5
Tefsir				2	2
Hadis		1	1	1	3
İlm-i Tevhid			1	1	2
Din Dersleri	2	2	3	2	9
Ruhiyat (Psikoloji)			1	1	2
Ahlâk ve Malumat-ı Vataniyye		2	2	2	6
Türkçe	5	4	2	1	12
Türk Edebiyatı			2	2	4
Hitabet ve İrşad		2	3	2	7
Arabî	3	3	3	4	13
Tarih	2	2	2	2	8
Coğrafya	2	1	1	1	5
Hesap (Matematik)	2	2	1		5
Hendese		1	1	2	4
Hayvanât	1	2			3
Nebâtât	2				2
Tabakat			1		1
Fizik			1	1	2
Kimya			1	1	2
Hıfzıssihha				2	2
Yazı	2	2			2
Terbiye-i Bedeniyye	2	2	1	1	4
TOPLAM	28	30*	30	30	118

Kaynak: (Zengin, 2002:92; Buyrukçu, 1995:81; Ayhan, H 1999:35)

İmam Hatip Mektepleri haftalık ders dağıtım çizelgesi incelendiğinde toplam 24 farklı dersin okutulduğu görülmektedir. Bu derslerin 15'i kültür, 9'u ise meslek dersleridir. Bu dersler ile program, ıslah edilmiş bir medrese programı görünümünü arz etmektedir.(Ergün, 2005:109-121) Okutulan mesleki ve kültür dersleri şu şekildedir:

Meslek Dersleri: Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, İlm-i Tevhid, Din Dersleri, Hitabet ve inşa, Arabi, Çına⁴ 'müzik' ve Ahlak

Kültür dersleri: Türkçe,Türk edebiyatı, Yazı, Ruhیات, Tarih, Coğrafya Hayvanat, Nebatat, Tabakat, Fizik, Kimya, Hıfzı's-sıhha, Hesap ve Hendese Beden Eğitimi.

Birinci sınıfta 28 saat olan ders programının 10 saati mesleki derslere geri kalanı ise kültür derslerine; ikinci sınıfta toplam 30 saat olan ders programının 14 saati mesleki derslere 16 saati kültür derslerine, üçüncü sınıfta toplam 30 saat olan ders programının 17 saati meslek derslerine 13 saati kültür derslerine, dördüncü sınıfta ise toplam 30 saatin 17 saati meslek derslerine geri kalanı ise kültür derslerine ayrılmıştır. Dört yıldaki toplam 118 ders saatinin 56 saatinin (% 47,5'inin) mesleki derslere, 62 saatinin de (% 52,5'inin de) kültür derslerine ayrıldığı görülmektedir.

İlkokula dayalı ve dört yıllık öğrenim süreli bir okul için yoğun bir program hazırlanmıştır, diyebiliriz. İmam ve hatiplerin yetişeceği örgün eğitim kurumu olması açısından programı incelediğimizde, kültür derslerinin oranının meslek derslerinden çok fazla olduğunu görürüz. Her ne kadar meslek derslerine verilen ağırlığın kapatılan Darul Hilafe medreselerinin İptida-yı Hariç kısmının programıyla karşılaştırıldığında çok daha yüksek olduğu görülse de(Zengin, 2002:93) bu öğretim süresi ve programlarıyla bu kurumların İmam ve Hatip yetiştirmekte ne derece başarılı olacağı tartışılabilir. Nitekim o dönemde de tartışılmıştır. İmam Hatip mektepleri açıldıktan sonra halkta bu okulların din adamı yetiştirmekte başarılı olamayacağı ve din adamının medreselerden yetişmesi gerektiği düşüncesi hakim olmuştur.

Ayrıca tefsir, hadis gibi bazı dersler çok iyi bir Arapça öğrenmeğe ihtiyaç gösterdiği için bu programla, mekteplerin ancak orta dereceli bir tahsil vermesi mümkündür.(Ergin, 1997:2115)

⁴ Bu derslerde öğrencilere ilahiler öğretilirdi.

B. 1951-1971 Dönemi

Tablo 3. İmam hatip okullarının müfredat programları (1951)

	I.Devre	SINIFLAR				TOPLAM	II.Devre	SINIFLAR			TOPLAM
		I.	II.	III.	IV.			I.	II.	III.	
MESLEK DERSLERİ	Kur'an-ı Kerim, Tecvid	3	2	2	1	8	Kur'an-ı Kerim	2	1	1	4
	Arapça	5	5	6	5	21	Arapça	5	5	5	15
	Akaid	1	2	3	2	8	Farsça	2	2	2	6
	Din Dersleri	3	2	2		7	Tefsir	1	1	1	3
	Siyer ve İslam Ahlakı	1	1	1	1	4	Hadis Usûlü			2	2
	Tefsir				2	2	Fıkıh Usûlü		1	1	2
	Hadis Usûlü				1	1	Kelâm			1	1
	Fıkıh Usûlü				1	1	İslam Tarihi	1	1		2
	Kelâm				2	2	Dinler Tarihi		1	1	2
	Türk-İslam Sanatları Tarihi				1	1	Türk-İslam Sanatları Tarihi	1	2		3
	Türkçe Hitabet				1	1					
Meslek Dersleri Toplamı	13	12	14	17	56	Meslek Dersleri Toplamı	12	14	14	40	
GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	Türkçe	5	4	4	3	16	Edebiyat	4	3	3	10
	Yazı	1	1			2	Kompozisyon	1	1	1	3
	Psikoloji ve Din Psikolojisi				1	1	Felsefe, Sosyoloji, Mantık			6	6
	Tarih	1	1	1	1	4	Psikoloji ve Din Psikolojisi		2	1	3
	Coğrafya	1	1	1	1	4	Tarih	2	1	1	4
	Yurt Bilgisi ve Kanun Bilgisi	1	1	1	1	4	Coğrafya	1	1	1	3
	Matematik	3	3	2	2	10	Matematik	3	2		5
	Fizik		2	1	1	4	Astronomi			1	1
	Kimya			2		2	Fizik	2	2		4
	Tabiat Bilgisi	2	2	1		5	Kimya	1	1		2
	Sağlık Bilgisi				2	2	Biyoloji	1			1
	Yabancı Dil	2	2	2	1	7	Sağlık Bilgisi		1		1
	Beden Eğitimi	1	1	1	1	4	Yabancı Dil	2	2	2	6
	Resim	1	1	1		3	Beden Eğitimi	1	1	1	3
	Müzik	1	1	1	1	4	Milli Savunma (Güvenlik)	1	1	1	3
Genel Kültür Dersleri Toplamı	19	20	18	15	72	Genel Kültür Dersleri Toplamı	19	18	18	55	
GENELTOPLAM	32	32	32	32	128	GENELTOPLAM	31	32	32	95	

Kaynak: Parmaksızoğlu, 1966:81, Buyrukçu, 1995:84-85; Dinçer, 1997:170.

İmam Hatip Okulu Birinci Devre haftalık ders dağıtım çizelgesi incelendiğinde, toplam 26 farklı dersin okutulduğu; bunların 15'inin kültür, 11'inin ise meslek dersleri olduğu görülmektedir. Haftalık 32 saat olan müfredat programının; birinci sınıfta 13 saati mesleki derslere, geriye kalan 19 saati de kültür derslerine; ikinci sınıfta 12 saat meslek derslerine, 20 saat kültür derslerine; üçüncü sınıfta 14 saat mesleki derslere, 18 saat kültür derslerine; dördüncü sınıfta ise 17 saat mesleki derslere, 15 saat de kültür derslerine ayrılmıştır. Toplam 128 saat tutan haftalık ders saatinin 56 saati dini ve mesleki derslere, 72 saati ise kültür derslerine ayrılmıştır. Sonuç olarak

İmam Hatip Okulu Birinci Devre programında %43,7 dini ağırlıklı, %56,3 kültürel ağırlıklı derslere yer verilmiştir.

İmam Hatip Okulu İkinci Devre haftalık ders dağıtım çizelgesini incelediğinde, toplam 25 farklı dersin okutulduğu, bunların 15'inin kültür, 10'unun ise meslek dersleri olduğu görülmektedir. Birinci devrede tüm sınıflarda haftalık toplam 32 saat olan ders saati ikinci devrede birinci sınıfta 31 saate inmiş, diğer sınıflarda ise bu denge korunmuştur. Birinci sınıfta haftalık toplam ders saatinin 12 saati mesleki derslere, 19 saati kültür derslerine; ikinci sınıfta 14 saati mesleki derslere, 18 saati kültür derslerine; üçüncü sınıfta ise 14 saati mesleki derslere, 18 saati de kültür derslerine ayrılmıştır. İmam Hatip Okullarının I.ve II. devre programındaki sınıflar düzeyinde toplam ders saati içerisinde meslek derslerinin kültür derslerine oranı aşağıdaki tabloda görüldüğü şekilde olmuştur.

Tablo 4. Meslek derslerinin kültür derslerine oranı

Sınıflar	I	II	III	IV	V	VI	VII
Meslek dersleri	13	12	14	17	12	14	14
Kültür dersleri	19	20	18	15	19	18	18
Meslek derslerinin Oranı %	40.6	37.5	43.7	53.1	38.7	43.7	43.7

I. ve II. Devre mesleki derslerinin oranları karşılaştırıldığında, I. devrede meslek derslerinin kültür derslerine oranla toplamda daha fazla yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda denilebilir ki İmam Hatip Okullarının birinci devre programı daha çok mesleğe yönelik, ikinci devre programı ise daha çok genel kültür ağırlıklı olarak hazırlanmıştır.

İmam Hatip Okulları müfredat programlarında hakim olan meslek dersleri ile kültür dersleri oranındaki %40'a - %60'luk dağılım, bu programda da korunmuştur. Programdaki dağılım ile ilgili olarak 1958 de toplanan Milli Eğitim Komisyonu, 1959 yılında sunduğu raporda "bu okulların dinle ilgili meslek okulları olsalar bile programlarında kültür dersleri aleyhine bir dengesizliğin olduğu" şeklinde ifadeye yer vermiştir.(Dinçer, 1997:68)

Konu ile ilgili olarak Howard A. Reed'e göre ise birinci devrenin programı hazırlanırken nasıl ortaokul programı dikkate alınmışsa ikinci devre programı hazırlanırken de laik liseler örnek alınmıştır. Ancak haftalık ders sayısı 32 olarak korunmuştur.(Yavuz, 1993:153)

İmam Hatip Okullarının müfredat programları, ders kitapları, öğretmenlerinin kalitatif yetersizliği vurgulanarak ortaokula dayandırılması hususunda(Yavuz, 1969:60; Dinçer, 1997:68) o dönemde çeşitli yazılar çıkmış, hatta siyasi çevrelerde tartışılmıştır. Ancak 1971'lere gelinceye kadar öğretim programlarında ciddi boyutta değişikliğe gidilmemiştir.

C. 1973-1985 Dönemi

Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun 14 Ağustos 1971 tarihli kararı ile İmam Hatip okullarının Birinci Devreleri kapatılıp ikinci devrelerinin öğrenim süresi dört yıla çıkartılmıştır. Bu nedenle aşağıda İmam Hatip Okullarının ikinci devrelerinin programları analiz edilmiştir.

Tablo 5. 1971'de İmam Hatip Okulları müfredat programları (II devre)

1971-1985 Döneminde İmam Hatip Okulları	Sınıflar				
	I	II	III	IV	Toplam
1- Kur'an-ı Kerim	5	4	4	5	18
2- Arapça	4	4	3	3	14
3- Akaid			2		2
4- Kelâm				2	2
5- Din Dersi	2	2	2		6
6- Fıkıh				2	2
7- Tefsir		2	2	2	6
8- Hadis		2	2	2	6
9- Siyer ve Ahlâk	2				2
10- Hitabet				2	2
Meslek Dersleri Haftalık Saat Tutarı	13	14	15	18	60
11- Türk Dili ve Edebiyatı	5	5	3	3	16
12- Tarih	2	2	2		6
13- Sanat tarihi				2	2
14- Coğrafya	2	2	2		6
15- Matematik	4	2	2	2	10
16- Fizik	3	2	2		7
17- Kimya	3	2	1		6
18- Tabiat Bilgisi (Biyoloji)		3	2		5
19- Psikoloji			2		2
20- Felsefe (Man., Fel., Sos.)				6	6
21- Yabancı Dil	3	3	3	3	12
22- Beden eğitimi	1	1	1		3
23- Müzik	1	1	1		3
24- Millî Güvenlik	1	1	1		3
25- Sağlık ve Beslenme Eğitimi			1		1
26- Tarım				2	2
27- Endüstri bilgisi				2	2
Kültür dersleri Haftalık Saat Tutarı	25	24	23	20	92
GENEL TOPLAM	38	38	38	38	152

Kaynak: (Ünsür, 1995:124)

İmam Hatip Okulu (ikinci Devre) haftalık ders dağıtım çizelgesi incelendiğinde toplam 27 farklı dersin okutulduğu, Bunların 10'unun Meslek, 17'sinin ise Kültür

◆ Fatih Çınar

dersleri olduğu görülmektedir. Haftalık 38 saat olan müfredat programında, birinci sınıfta, 13 saati meslek, 25 saati ise kültür derslerine; ikinci sınıfta 14 saat meslek, 24 saat ise kültür derslerine, üçüncü sınıfta 15 saat meslek, 23 saat kültür derslerine ayrılmıştır. Son sınıfta da 18 saat meslek derslerine, 20 saat kültür derslerine yer verilmiştir. Tüm sınıflarda toplam 152 saat tutan haftalık ders saatinin 60 saati meslek derslerine, 92 saati ise kültür derslerine ayrılmıştır. Buna göre, meslek derslerinin programdaki ağırlığı %39,5, kültür derslerinin ağırlığı ise %60,5 oranındadır.

Yeni statüye göre faaliyet gösteren İmam Hatip Liselerinin müfredat programları da kanunda belirttiği gibi hem mesleğe hem de yüksek öğrenime hazırlayıcı şekilde düzenlenmiştir. Lise, Sosyal Bilimler ve Edebiyat bölümü esas alınarak hazırlanan ders programı çizelgesinde %40 oranında meslek, %60 oranında kültür dersleri yer almıştır.(Buyrukçu, 1995:87)

Çizelgede ilk bakışta şu değişiklikler göze çarpmaktadır. Farsça, Astronomi ve Dinler Tarihi gibi dersler programdan çıkartılarak ve Tarım, Endüstri Bilgisi, Müzik ve Hitabet gibi dersler programa ilave edilmiştir. Diğer değişiklik ise bazı derslerin ders saatinin artırılırken bazılarının ders saatinin azaltılmasıdır. Örneğin Kur'an-ı Kerim gibi bazı derslerin önceki programlara nazaran ders saatinin artırılarak; Akaid gibi 1971 öncesinde müfredat programında I. devrede yer alan bazı derslerin de ders saatlerinin azaltılarak bu programda yer verilmiş olmasıdır.

Yeni programı 1971 öncesinde uygulanan program ile karşılaştırıldığında ortaya önemli bir fark çıkmaktadır. Zira bu fark, bu programla kurumların İmam ve Hatip yetiştirmekte ne derece başarılı olabileceğini ortaya koymaktadır. Önceki programda bir öğrenciye 7 yıl boyunca toplam 96 saat meslek dersi okutulurken bu programla tüm sınıflarda toplam 60 saat meslek dersi okutulmaktadır. Fakat şunu da hemen belirtmek gerekir ki; ders saatinin fazla olması nitelikli İmam-Hatip yetiştirmeye yeterli gelmemektedir.

Örneğin: 7 yıllık İmam Hatip okullarında 12 saat Kur'an-ı Kerim okutulmaktayken, 4 yıllık ve ortaokula dayalı sisteme geçildiğinde müfredata 18 saatlik Kur'an okuma dersi konulmuştur. Öğrencilerin Kur'an okuması bir türlü eski öğrencilerin seviyesine çıkarılamamıştır. Hatta 4 yıllık öğrenim sonunda İmam ve Hatiplik görevine atayabilmek için Diyanet İşleri Başkanlığının yönetmelik gereği yaptığı mülâkatta, mezunların çoğunun Fatiha suresini dahi okuyamadıklarına şahit olunmuştur.(Güran, 1981:344)

Tarihi süreç ve tecrübeler uygulanan bu müfredatla istenilen özel amaçların istenilen şekilde gerçekleştirilemeyeceğini göstermiştir. Görüldüğü üzere yaşanan bu olayda bu bilgilerin çocuğun gelişim seviyesine uygun olarak verilmesi gereğini ortaya koymuştur ve uzmanları konu ile ilgili önlem almaya sevk etmiştir. Önlem olarak, 1974'te bu kurumların bünyesindeki ortaokulların programlarına diğer okullardaki seçmeli dersler yerine mesleğe hazırlayıcı dersler olarak Arapça, Kuran-ı Kerim ve Din Dersi seçmeli zorunlu dersler olarak konulmuştur.

Tablo 6. İmam Hatip Liseleri bünyesindeki ortaokulların müfredat programları

	SINIFLARA GÖRE DERS SAATLERİ				
	DERSLER	VI. sınıf	VII. sınıf	VIII. sınıf	Toplam
ORTAK DERSLER	Türkçe	5	5	5	15
	Matematik	4	4	4	12
	Sosyal Bilgiler	3	3	4	10
	Fen Bilgisi	3	3	3	9
	Yabancı Diller	3	3	3	9
	Sanat ve İş Eğitimi	1	1	1	3
	Müzik	1	1	1	3
	Beden Eğitimi	1	1	1	3
	Ahlâk	1	1	1	3
	Haftalık ortak ders saatleri toplamı	22	22	23	67
MESLEK DERSLERİ	Kur'an-ı Kerim	3	3	3	9
	Arapça	3	3	3	9
	Din Dersi	3	3	2	8
Haftalık Meslek ders saatleri toplamı		9	9	8	26
Rehberlik ve Eğitsel çalışmalar		3	3	3	9
Haftalık Ders saatleri genel toplamı		34	34	34	102

Kaynak: Dinçer, 1997:187

İmam Hatip Okullarının birinci devrelerinin kapatılıp, ikinci devrelerinin öğenim sürelerinin dört yıla çıkartılarak ortaokula dayalı bir meslek lisesi görünümü verilmesinden sonra, bu liselerde uygulanan müfredatla hedeflenen amaçlara ulaşılamayacağı anlaşılmış ve İmam Hatip Lisesinin bünyesinde bulunan ortaokullara mesleğe hazırlayıcı zorunlu seçmeli dersler ilave edilmiştir. Yani İmam Hatip Liselerinin bünyesinde bulunan ortaokullarda genel ortaokullarda okutulan derslerin tamamı okutulmakta ve buna ilaveten mesleğe hazırlayıcı dersler; Arapça (3 saat), Din dersi (3 saat), Kur'an-ı Kerim (3 saat) dersleri okutulmaktadır. Haftalık Ders saatleri genel toplamında meslek derslerinin oranı %25,4, kültür derslerinin oranı ise %74,6'dır.

Önceki dönemlerde ki İmam Hatip Okullarının birinci devrelerinde okutulan Kur'an-ı Kerim, Arapça, Din Derslerinin haftalık ders saatindeki toplam ders saati ile karşılaştırdığımızda bile oranın bu programda ne kadar düşük olduğu görülecektir. Çünkü 1951 de açılan İmam Hatip Okullarının I. devrelerinde toplam 11 meslek dersi 56 saat okutulurken bu programda sadece 3 meslek dersi 9 saat okutulmaktadır. Bu durum mesleki dersler adına olumsuz bir gelişmedir. Fakat bu kurumların bünyesindeki ortaokulların programlarına bu mesleki derslerin ilave edilmesi, bu bilgilerin çocuğun gelişim seviyesine uygun olarak verilmesi açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

D. 1985-1997 Dönemi

Tablo 7. 1985'te İmam Hatip Liseleri haftalık ders dağıtım çizelgesi(Ortaokul ve Lise)

	Ortaokul				TOPLAM		Lise					
	DERSLER	VI	VII	VIII			DERSLER	I.	II.	III.	IV.	TOPLAM
ORTAK DERSLER	Türkçe	5	5	5	15	MESLEK DERSLERİ	Kur'an-ı Kerim	4	4	3	3	14
	Matematik	4	4	4	12		Arapça	5	5	4	4	18
	Sosyal Bilgiler	4	4	3	11		Akaîd ve Kelâm			2	2	4
	Fen Bilgisi	4	4	4	12		Fıkıh	2	2	2		6
	Yabancı Diller	3	3	3	9		Tefsir			2	3	5
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	2	2	6		Hadis		2	2	2	6
	Resim	1	1	1	3		Siyer	2				2
	Müzik	1	1	1	3		Dinler Tarihi				2	2
	Beden Eğitimi	1	1	1	3		Hitabet ve Meslekî Uyg.			2	2	4
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük			2	2		Meslek Dersleri Haftalık Ders Tutarı	13	13	17	18	61
	Haftalık Ortak Ders Saatleri Toplamı	25	25	26	76		Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	3	3	15
	(*)	Kur'an-ı Kerim	5	5	5		15	Tarih	2	2	2	
Arapça		3	3	3	9	Sanat tarihi				1	1	
Haftalık Meslek Ders Saati Toplamı	8	8	8	24	Coğrafya	2	2	1		5		
Haftalık Ders Saati Toplamı	34	34	34	102	Matematik	4	2	2	2	10		
Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar	3	3	3	9	Fizik	3	2	2		7		
GENEL TOPLAM	37	37	37	111	GENEL KÜLDÜR DERSLERİ	Kimya	3	3			6	
						Psikoloji			2		2	
						Felsefe, Mantık, Sosyoloji				6	6	
						Yabancı Dil	3	3	3	3	12	
						Beden Eğitimi	2	2	1	1	6	
						Bioloji		2	2		4	
						Turizm				1	1	
						Milli Güvenlik		1	1	1	3	
						Sağlık Bilgisi	1	1	1		3	
						T.C. İnk. Tar. Atatürkçülük		1	1	2	4	
						Kültür Dersleri Haftalık Saat Tutarı	25	25	21	20	91	
						Genel Toplam	38	38	38	38	152	
Rehberlik ve Eğitim Çalışmaları	3	3	3	3	12							
GENEL TOPLAM	41	41	41	41	164							

Kaynak: (MEB, 1985)

*Haftalık Seçmeli mesleğe hazırlayıcı dersler

İmam Hatip Lisesi orta kısmı programında Kur'an-ı Kerim dersinin haftalık ders saatinin artması dışında herhangi bir değişiklik olmadığını, sadece zorunlu seçmeli ders olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu dersler arasında yer aldığını görüyoruz.

Görüldüğü üzere İmam Hatip Liselerinin bünyesinde bulunan ortaokullarda genel ortaokullarda okutulan derslerin tamamı okutulmakta ve buna ilaveten mesleğe hazırlayıcı dersler; Arapça (3 saat), Kur'an-ı Kerim (5 saat) dersleri okutulmaktadır. Bu haliyle İmam Hatip Liselerinin orta kısımlarına mesleki olarak bakmak doğru değildir. Çünkü bu dönemde mesleki formasyonu ve din öğretimini uygulayan okullar İmam Hatip Liseleridir.

İmam Hatip Liseleri lise kısmı haftalık ders dağıtım çizelgesini incelendiğinde toplam 25 farklı dersin okutulduğu, bunların 9'unun meslek, 16'sının kültür dersleri olduğu görülmektedir. Haftalık toplam 38 olan ders saatinin; birinci sınıfta 13 saati meslek, 25 saati kültür derslerine, İkinci sınıfta 13 saati meslek, 25 saati kültür derslerine, üçüncü sınıfta 17 saati meslek, 21 saati kültür derslerine, dördüncü sınıfta ise (mesleğe başlamanın arifesinde olsa gerek) 18 saat meslek, 20 saat kültür derslerine ayrılmıştır. Tüm sınıflarda toplam 152 saat tutan haftalık ders saatinin 61 saati meslek derslerine, 91 saati kültür derslerine ayrılmıştır. Buna göre meslek derslerinin programda ağırlığı %40,1 iken kültür derslerinin ağırlığı ise %59,9'dur. Geçmişte başlayan meslek derslerinin, kültür derslerine %40'luk oranı bu programda da korunmuştur. Burada dikkat çeken bir hususta son sınıfta meslek derslerinin oranının arttırılmış olmasıdır.

İmam Hatip Liselerinde okutulmakta olan meslek derslerinde Talim Terbiye Kurulunun 11-12-1984 gün ve 5 sayılı kararı ile kabul edilen öğretim programları uygulanmaktadır. Bu programın en dikkat çekici noktası, İmam Hatip Liselerinin yaklaşık altmış yıllık serüveninde (1924-1985) ilk kez (Hayit, 1991:10) bu programda meslek derslerinin her birinin genel amaçları ile buna dayalı olarak her sınıfın özel amaçları ve bu özel amaçları tanımlayan davranışlar ayrı ayrı tespit edilmiş olmasıdır. Artık müfredat programı anlayışından öğretim programı anlayışına geçilmiştir. Her dersin programı, konunun adı, amaçları, davranışları, konular, işleniş ve değerlendirme bölümleri, programların konularından seçilmiş bir amaca ait davranışların öğrenciye nasıl kazandırılacağı, değerlendirmesinin nasıl yapacağını göstermek ve öğretmene örnek olması gayesiyle tespit edilmiştir. Öğretmen örnek işlenişlere uyabileceği gibi daha değişik metotlarla uygulayabilecektir.(MEB 1985) Bunlar aynı zamanda İmam Hatip Liselerinde uygulanmakta olan meslek dersleri öğretim programlarının esaslarıdır.

Programın genel yapısı hakkında bilgi verdikten sonra şimdi programdaki bazı meslek derslerinin genel amaçlarını analiz etmekte yarar bulunmaktadır.

Arapça dersinin genel amaçları

- * Arapçayı normal hızla konuşulduğunda anlayabilme
- * Günlük hayatla ilgili meramını ifade edebilecek kadar konuşabilme
- * Mesleki metinleri lügat yardımıyla anlayabilme
- * Mesleki ve günlük hayatla ilgili harekesiz metinleri okuyabilme.

Bu amaçların gerçekleşmesi herkesin umduğu ve dilediği amaçlardır. Fakat üzümlük ifade etmek gerekir ki mevcut şartlar altında bu amaçların %10'unun gerçekleşmesi bile büyük başarıdır.(Muhtar 1991:141) Bunun nedenlerini üç unsurdaki toplamak mümkündür.

Öğretmen: İlahiyat Fakültelerinde branşlaşmaya gidilmemesinden dolayı İmam Hatip Liselerindeki Arapça öğretmenleri mesleki açıdan yetersizdir. Çünkü buradan mezun olan öğrenci, İmam Hatip Liselerinde yaklaşık 12 farklı dersi okutma zorunluluğu içine girmektedir.

Araç gereçler: Kitaplar, içerik olarak yetersizdir. Kitaplar sırf gramer ağırlıklıdır ve kitap dışında farklı bir araç kullanılmamaktadır.

Öğrenci: Öğrenci bu derse karşı çeşitli nedenlerden dolayı ilgisizdir.

Kur'an- Kerim dersinin genel amaçları

Kur'an öğretimini genelde ikiye ayırmak mümkündür. Birincisi Kur'an okumayı öğrenmek ve ezberlemek, ikincisi Kuran'ın muhtevasını öğrenmek. İmam Hatip Liselerinin Öğretim Programı incelendiğinde, Kur'an öğretiminin sadece, Kur'an okumayı öğrenmeyi ve bazı sureleri ezberlemeyi hedeflediği görülmektedir. Muhtevanın öğrenilmesi Tefsir dersine bırakılmıştır.(Tosun, 1992:50) Kur'an-ı Kerim dersinin programdaki haftalık ders saati yeterlidir. Fakat önemli olan bu dersin liyakatli kişiler tarafından okutularak dersin içeriğinin genişletilmesi ve gerekli araç gerecin sağlanmasıdır.

Fıkıh dersinin genel amaçları

-Fıkıh ilminin konusunu, amacı ve bölümleri bilgisi.

-İbadet ve ibadet esasları bilgisi.

-Mükellef ve görevleri bilgisi.

-Fıkıh konularında cemaate bilgi verebilme tekniğini kazanabilme v.b.

İmam ve Hatiplik hizmetleri için Fıkıh dersi çok önem arz etmektedir. Fakat okullardaki mevcut duruma bakıldığında öğrenciler, Fıkıh ve Fıkıh usulü kurallarını ezberletmekten başka bir bilgi ve beceri kazanamamışlardır. Her ne kadar İmam Hatip Liseleri programı düşündürmeye sevk etmeyi ön plana çıkarır olsa da mevcut durum bunun aksine gözükmektedir. Öğretim metodu olarak genellikle takrir metodu kullanılmış olması da bu görüşü destekler niteliktedir.

Akaid ve Kelam derslerinin genel amaçları

Akaid ve Kelam derslerinin genel amaçlarını iki ana esasta toplamak mümkündür. Bunlar:

1-) Öğrencilere Akaid ve Kelam konularına ait doğru bilgiyi çağın gereklerine göre en iyi şekilde vermek.

2-) Öğrencileri milletimiz için faydalı insanlar olarak yetişmesini sağlamak.

Akaid ve Kelam derslerinin genel amaçlarının gerçekleşmesi çeşitli nedenlerden dolayı çok mümkün gözükmemektedir. Bu nedenlerden biride dersin programının ve mevcut ders kitaplarının içeriğinin tarihsel süreç ağırlıklı olması ve günün ihtiyaçlarına cevap verememesidir. Öyle ki mevcut kitapların yetersiz olduğu ve müfredata uygun yeni bir kitap hazırlanması gerektiği çeşitli sempozyumlarda da sürekli vurgulanmıştır. Dolayısıyla İmam Hatip Liselerinin amaçlarına uygun bir şekilde

verilebilmesi için öncelikli olarak meslek derslerinin çok yönlü bir restorasyona tabi tutulması gerekmektedir.

Programda ayrıca İmam Hatip Liselerinin amaçlarına ve İmam Hatip liselerinin eğitim-öğretim esaslarına da değinilmiştir. İmam Hatip Liselerinin amaçlarını iki maddede özetlenebilir. Birincisi din hizmetlerinin yerine getirilmesi için en az lise seviğinde genel ve mesleki öğrenim görmüş elamanlar yetiştirmektir. İkincisi ise bu elemanları, gerek bilgi gerekse kültür yönünden en iyi şekilde donatarak, çalışkan, mesleğine bağlı, yaşayışı ile herkese örnek olan, topluma yararlı ve güvenilir meslek adamı olarak yetiştirmektir.

- İmam Hatip Liselerinin eğitim-öğretim esaslarını ise şöyle sıralayabiliriz:
- İmam Hatip Liseleri milli birer din eğitimi kurumudur.
- İmam Hatip Liselerinde eğitim ve öğretim çalışmaları, milli bir ortam içerisinde yürütülür.
- İmam Hatip Liseleri müspet zihniyet kazandırmayı amaç bilir.
- İmam Hatip Liselerinde uygulamalı ahlak eğitimi yapılmaktadır.
- İmam Hatip Liseleri öğrencilerine metotlu verimli çalışma yollarını öğretir,araştırmacı düşünceye sevk eder.
- İmam Hatip Liseleri, öğrencilerine güzeli iyiyi doğruyu arayıp bulma ve değerlendirme alışkanlık ve kabiliyetini kazandırır.
- İmam Hatip Liseleri, İmam Hatip adaylarını fert ve toplum sağlığı açısından örnek olacak şekilde yetiştirir.
- İmam Hatip Liseleri, öğrencilerine çalışmanın bir ibadet ve milli bir haslet olduğunu benimsetir.

Genel olarak program değerlendirildiğinde; programın amaçlarını tam olarak gerçekleştirdiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü İmam Hatip Liselerinde öğrenciler, hem mesleğe hem de yüksek öğrenime hazırlanmaktadır. Öğrencilerin içinde buldukları bu durum, programda belirtilen İmam Hatip Liselerinin mesleğe hazırlama amacının gerçekleşmesinin ihmal edilmesine neden olmaktadır. Öyle ki 1990'lı yıllarda yapılmış bir araştırmaya göre; "imamların büyük çoğunluğu genel olarak imamları ve kendilerini sahip oldukları mesleki formasyonları itibarıyla pek fazla yeterli görmemekte, mesleki bilgilerini geniş ve gerçekçi anlamda imam ve hatiplik hizmetini gerçekleştirebilecek ve cemaatin dini hizmetlerle ilgili ihtiyaçlarına tam olarak cevap verebilecek nitelikte bulmamaktadır."(Buyrukçu, 1995:395; Fırat, 1989:9) Ayrıca İmam-Hatip mezunu gençler mecbur kalmadıkça imamlık görevi yapmak istememektedirler.

Tablo 8. Sınıf geçme sistemine göre 1991’de İmam Hatip Liseleri haftalık ders dağıtım çizelgesi

DERSLER	SINIFLAR				TOPLAM
	IX	X	XI	XII	
Kur’an-ı Kerim	4	4	3	3	14
Arapça	5	5	4	4	18
Akaid ve Kelâm			2	2	4
Fıkıh		3	3		6
Tefsir			2	3	5
Hadis		2	2	2	6
Siyer	2				2
Dinler Tarihi				2	2
Hitabet ve Mesleki Uygulama			2	2	4
Meslek Dersleri Toplamı	11	14	18	18	61
Türk Dili ve Edebiyatı	5	5	3	3	16
Psikoloji		2			2
Felsefe Grubu				6	6
Tarih	3	3			6
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük			3		3
Sanat Tarihi			2		2
Coğrafya	2	2	2		6
Matematik	4	3	3	2	12
Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	3				3
Fizik	3				3
Kimya	2				2
Yabancı Dil	3	2	2	3	10
Beden Eğitimi	2	2	1	1	6
Milli Güvenlik Bilgisi		1			1
Seçmeli Dersler		4	4	4	12
Kültür Dersleri Toplamı	27	24	20	19	90
Genel Toplam	38	38	38	37	151

Sınıf geçme esasına göre düzenlenen bu programda meslek derslerine ilaveten genel lise “Sosyal Bilimler ve Edebiyat” Kolu programı aynen uygulanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini değerlendirmek amacıyla seçmeli dersler (Ünsür, 1995:139) de mevcuttur Program bu haliyle mesleğe ve yüksek öğrenime hazırlayıcı özellikler taşımaktadır. İmam Hatip Liselerinin bu özelliği Milli eğitim Temel Kanunu’nun 32. maddesi ile tespit edilmiştir.

Haftalık ders dağıtım çizelgesini incelediğinde, birinci sınıfta toplam 38 saat olan öğretim programının 11 saati meslek derslerine, 27 saati ise kültür derslerine ayrılmıştır. Sırayla bu oranlar ikinci sınıfta 14 saat meslek dersleri, 24 saat kültür dersleri, üçüncü sınıfta 18 saat meslek dersleri, 20 saat kültür dersleri, dördüncü sınıfta ise 18 saat meslek dersleri, 19 saat kültür dersleri şeklinde oluşmuştur. Buna göre 4 yıllık

eğitim boyunca 151 saatlik haftalık ders programından ancak 61 saati mesleki eğitime ayrılmaktadır. Dolayısıyla programda din eğitiminin ağırlığı %43,9'dur. 1950'lerde başlayan Meslek derslerinin Kültür derslerine oranı bu programda da korunmuştur. Aşağıdaki tabloda da sınıflara göre bu derslerin oranları görülmektedir.

Tablo 9. Meslek derslerinin kültür derslerinin oranı

Sınıflar	1	2	3	4
Mesleki dersler %	28,9	36,9	47,3	48,6
Kültür dersleri %	71,1	63,1	52,7	51,4

Uygulanmakta olan programdaki meslek dersleri, 1985'te uygulamaya konulan programdaki dersler ile karşılaştırıldığında; meslek derslerinin toplam ders saatinde herhangi bir değişiklik yapılmadığı; sadece Fıkıh dersine önceki programda 2+2+2=6 saat şeklinde üç sınıfta yer verilirken, bu programda 3+3=6 saat şeklinde iki sınıfta yerildiği görülmüştür. Bununla birlikte programda seçmeli derslerin olması da programın fonksiyonelliği açısından oldukça önemlidir. Bu eğitim kurumlarının orta kısımlarında da seçmeli ders olarak haftalık 5 saat Kur'an-ı Kerim ve 3 saat Arapça dersleri okutulmaya devam etmektedir.

Talim Terbiye Kurulunun 11-12-1984 gün ve 5 sayılı kararı ile kabul edilen öğretim programları ile başlayan meslek derslerinin her birinin genel ile buna bağlı olarak her sınıfın özel amaçları bu özel amaçları tanımlayan davranışlar uygulaması bu programda da uygulanmaya devam edilmiştir.

Tablo 10. Ders Geçme ve Kredi Sisteme göre İmam-Hatip Liseleri haftalık ders dağıtım çizelgesi

ORTAK KÜLTÜR DERSLERİ			
Dersin Adı		Haftalık kredi sayısı	Toplam Kredi
Türk Dili	1	3	9
	2	3	
	3	3	
Felsefe	1	2	4
	2	2	
Tarih	1	3	6
	2	3	
T.C.İnkılâp Tarihi	1	2	4
	2	2	
Coğrafya	1	2	4
	2	2	
Matematik	1	4	8
	2	4	
Fen Bilimleri	1	4	8
	2	4	
Yabancı Dil	1	4	8
	2	4	
Beden Eğitimi	1	2	4
	2	2	
Milli Güvenlik	1	2	2
TOPLAM			57
ORTAK MESLEK DERSLERİ			
Dersin Adı		Haftalık Ders Saati	Toplam Kredi
Kur'anı-ı Kerim	1	2	20
	2	6	
	3	6	
	4	6	
Arapça	1	4	20
	2	5	
	3	5	
	4	6	
Akaid	1	4	4
Kelam	1	4	4
Fıkıh	1	4	8
	2	4	
Tefsir	1	4	8
	2	4	
Hadis	1	4	8
	2	4	
Siyer	1	2	4
	2	2	
Dinler Tarihi	1	4	4
Hitabet ve Mesleki Uygulama	1	4	8
	2	4	

Kaynak: (MEB, 1991)

1991-1992 yılından itibaren uygulamaya konulan Ders geçme ve Kredili sistemin genel amacı şu şekilde özetlenebilir:

-Öğrenci merkezli bir eğitim anlayışını hakim kılan,

- Başarısızlığı değil başarıyı değerlendiren,
- Yönlendirme ilkesine işlerlik kazandıran,
- Öğrenci kişilik hizmetlerine yönelik rehberlik anlayışını etkin bir şekilde uygulamaya dönüştüren bir eğitim-öğretim sistemi oluşturmaktadır.(Hayıt, 1991:11)

Bu amaçlar çerçevesinde İmam Hatip Liselerindeki durum şu şekildedir:

1-İmam Hatip Lisesi Öğrenimi, eğitim, öğretim, ölçme değerlendirme, devam-devamsızlık yönlerinden her biri bağımsız 8 dönemden oluşmuştur.

2-Öğrencinin alacağı dersler iki ana grupta toplanmıştır:

a-) Öğrencinin Okulu bitirinceye kadar almakla yükümlü olduğu ortak meslek dersleri ve kültür dersleri.

b-) İlgi, istek ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda yönelecekleri çeşitli programlarda ilerlemeleri ve kişisel yeteneklerini geliştirmelerini sağlayıcı seçmeli dersler.

3- Normal liselerde seçmeli dersler 52 çeşit iken(MEB, 1991) İmam Hatip Liselerinde buna ilave olarak 10 çeşit meslek dersi konulmuştur.

4- Öğrenci mezun olabilmek için 145 ortak ve 47 seçmeli, olmak üzere toplam 192 kredi/saat ile mezun olabilecektir.

5- Öğrenci bir dönemde en az 24, en çok 36 kredi alabileceğinden başarılı bir öğrenci 6 dönemde mezun olabilecektir.

6- Sistem gereği öğrenci istediği alana yönelerek o alanda ders alacağından:

a-) İmam, hatiplik veya Kur'an Kursu öğreticiliğini tercih eden bir öğrenci 57 ortak kültür, 88 ortak meslek ve 47 saat seçmeli meslek dersi alma imkânına kavuşmuştur.

b-) Üniversitenin çeşitli bölümlerine gitmek isteyen öğrencilere de gitmek istedikleri Fen ve Sosyal alandaki dersleri seçme hakkına sahiptir.

Daha önceki sınıf geçme programlarıyla bu yeni sistem karşılaştırdığında; yeni sistemde ortak meslek derslerinin ders saatinin (88 saat) önceki uygulanan programdan daha fazla olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca bu programda Akaid ve Kalam derslerine iki farklı ders olarak programda yer verildiği öne çıkmaktadır.

Sistem öğrenciye hem görev hem de sorumluluk yüklemektedir. Sisteme göre sınıf geçme-kalma durumu yoktur. Fakat sistem, öğrenciler tarafından tam anlaşılmadığı için uygulanmaya başlandığı anda öğrenciler ders geçme sistemini iyice sindirememiş ve derslerden başarısız olan öğrenci sayısı azımsanamayacak bir yüzdeye ulaşmıştır.(Muttalipoğlu, 1995:28)

İmam Hatip Liselerinde uygulanmış olan kredili sistemi değerlendirdiğimizde; sistemin mesleki alandan daha çok daha çok yüksek öğrenime hazırlayıcı bir sistem görünümünde olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü öğrenci, her ne kadar bu sistemle 145 saatlik ortak meslek ve kültür derslerinin yanında 47 saatlik seçmeli meslek dersi alma imkânına kavuşmuş olsa da öğrenci için öncelik yüksek öğrenim oldu-

◆ Fatih Çınar

ğundan, bu tercihini Fen veya Sosyal alanlarındaki seçmeli derslerden yana kullanmaktadır. Dolayısıyla mesleki dersleri seçenlerin oranı oldukça düşük kalmaktadır.

1996 yılına gelinceye kadar İmam Hatip Liseleri, Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliğini uygulanmaya devam etmiştir. Ancak 1996 yılından itibaren bu kurumlarda Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliğinden vazgeçilerek daha önce uygulanan “sınıf geçme” sistemine benzeyen bir program uygulanmıştır.

E. 1997 ve Sonrasında İmam Hatip Liseleri

4306 sayılı Kanun gereği, zorunlu ilköğretimin kesintisiz sekiz yıla çıkarılmasıyla, İmam-Hatip Liseleri Haftalık Ders Çizelgeleri yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemelere göre, İmam-Hatip Liselerinin öğretim süreleri 1 yılı hazırlık sınıfı olmak üzere, toplam dört yıl olarak belirlenmiş ve 1998-1999 öğretim yılından itibaren bütün sınıflarda uygulamaya konulmuştur.

Yeni düzenlemenin uygulamaya konulmasından itibaren MEB, yoğun bir program geliştirme süreci başlatmış ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile doğrudan, diğer ilâhiyat fakülteleri ile de olanaklar ölçüsünde iş birliği yaparak, öğretim programları hazırlanmıştır.

Söz konusu öğretim programları Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 10.05.1999 tarih ve 39 sayılı Kararı ile kabul edildikten sonra okullarımıza gönderilmiş ve 1999-2000 öğretim yılında uygulamaya konulmuştur.

Tablo 11. 1999-2000 Yılından İtibaren İmam Hatip Liseleri haftalık ders dağıtım çizelgesi

DERS KATEGORİLERİ	HAZIRLIK SINIFI	HAF. DERS SAATİ	IX.SINIF	HAF. DERS SAATİ	X. SINIF	HAF. DERS SAATİ	XI. SINIF	HAF. DERS SAATİ
ORTAK GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	Türkçe	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4
	Arapça	15	Tarih	2	Tarih	2	Felsefe	2
	Kur'an-ı Kerim	8	Coğrafya	2	Milli Güvenlik Bilgisi	1	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2
	Beden Eğt.	2	Matematik	5				
	Temel Dini Bilgiler	2	Biyoloji	2				
			Fizik	2				
			Kimya	2				
			Yabancı Dil	4				
			Sağlık Bilgisi	2				
			Beden Eğitimi	1				
TOPLAM		31		26		7		8
ALAN DERSLERİ			Kur'an-ı Kerim	4	Kur'an-ı Kerim	4	Kur'an-ı Kerim	4
			Arapça	4	Arapça	4	Arapça	4
			Siyer (Hz. Muhammed'in Hayatı)	2	Hadis	2	Kelâm	2

					Fıkıh	2	Hitabet ve Mesleki Uygulama	4
					İslâm Tarihi	2	Karşılaştırmalı Dinler Tarihi	2
					Tefsir	2	Sosyoloji	
					Psikoloji	2		
TOPLAM				10		18		18
OKUL TÜRÜNE AİT SEÇMELİ DERSLER					Biyoloji	2	Biyoloji	2
					Fizik	3	Fizik	2
					Kimya	3	Kimya	3
					Matematik	3	Matematik	3
					Geometri	2	Geometri	2
					Edebi Metinler	2	Edebi Metinler	2
					Genel Türk Tarihi	3	Türk Edebiyatı Tarihi	2
					Sanat Tarihi	2	Analitik Geometri	2
					Güzel Konuşma ve Yazma	2	Güzel Konuşma ve Yazma	2
					Türkiye Coğrafyası (Fiziki)	3	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	3
					Hızlı Okuma Teknikleri	1	Hızlı Okuma Teknikleri	1
					Hüsn-ü Hat	2	Osmanlı Tarihi	3
					Yabancı Dil	2	Yabancı Dil	2
					Bilgisayar	2	Bilgisayar	2
					Dini Musiki	2	Dini Musiki	2
					Dil Bilim	2	Sanat Tarihi	2
				Mantık	2	Tezhip		
ALINABİLECEK DERS SAATİ SAYISI						8		8
SEÇMELİ DERSLER	Resim	2			Resim	2	Resim	2
	Müzik	2			Müzik	2	Müzik	2
	Bilgisayar	2			Beden Eğitimi	2	Beden Eğitimi	2
					Çevre ve İnsan	2	İnsan İlişkileri	2
					Demokrasi ve İnsan Hakları	2	Halk Bilim	2
ALINABİLECEK DERS SAATİ SAYISI		4				2		2
TOPLAM		35		36		35		36
				Rehberlik	1	Rehberlik	1	1

Kaynak: (MEB, 1999)

Ortaokula dayalı bu program hazırlık + 3 toplam 4 yıl sürelidir. Hazırlık sınıfındaki toplam 35 saatin 25 saati mesleki derslerine ayrılmıştır. IX. sınıfta ise haftalık

toplam 36 ders saatinin 10 saati mesleki derslere ayrılmıştır. X. ve XI. sınıflara baktığımızda meslek derslerinin haftalık toplam ders saati içinde 16'şar saat olduğunu görmekteyiz. 4 yılda toplam 142 saat tutan haftalık ders saatinin 67 saati mesleki, 75 saati de kültür derslerine ayrılmıştır. Buna göre haftalık ders saatleri genel toplamında meslek derslerine %47,1 olarak yer verilmiştir. Gelenekte devam eden meslek derslerindeki %40'a kültür derslerindeki %60'lık oran bu programda da korunmuştur.

Programların geliştirilmesinde insana, kültürel mirasa, düşünceye, özgürlüğe ve ahlaki olana “saygı” kavramı temel oluşturmuştur. Programda ayrıca dinin, toplumda, tarihte oynadığı role ve güncel sorunların çözümüne yönelik bilimsel bir bakış açısı geliştirilmiştir. Dinin insanî değerleri gerçekleştirmede bir rehber olduğu vurgulanmıştır. Programda yer alan hedef öğrenmelerin; mesleğe hazırlayıcı, pedagojik esaslara uygun, **demokratik ve lâik** toplumun ihtiyaçlarına yanıt verecek nitelikte olması için, alandaki bilim adamları ve kurumların katkılarıyla disiplinler arası bir anlayış benimsenmiştir. Program geliştirme çalışmalarının **kapsam ve program tasarımı** yönünden getirdiği yaklaşımlar özetle şunlardır:(MEB, 1999)

“**Kapsam yönünden programlarda;** dinin, insan yaşamına anlam kazandıran, insanca yaşamasına yardımcı olan, insanların birbirlerini anlayabilmeleri için gerekli olan temel iletişim kodlarını bünyesinde taşıyan, Allah-insan ilişkilerini düzenleyen bir olgu olduğu bilgisi, öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır.

- ✓ Buna göre;
- ✓ Dinsel olguların farkında oluş,
- ✓ Sosyal bütünleşme, dayanışma ve hoşgörü,
- ✓ Kültürel duyarlılık,
- ✓ İyi ahlâk, dürüstlük,
- ✓ Kendini anlama ve keşfetme,
- ✓ Kendi başına düşünme,
- ✓ Eleştirel zihniyet,
- ✓ Objektif olma,
- ✓ Seçme yeteneği,
- ✓ Yaşamın anlamını keşfetme,
- ✓ İnancını sorgulayabilme,
- ✓ Akılcı yaklaşım, ilkeleri esas alınmıştır

Program geliştirme tasarımı yönünden programda gerçekleştirilen yenilik ise konu alanı özelliklerinin, programın bireye ve topluma getirdiği katkıların vurgulanması ve ders işlenişlerinde “**akılcı-eleştirel yaklaşımların**” esas alınmasıdır.

Hazırlanmasında esas alınan ilkeler incelendiğinde, programın mesleki açıdan yetiştirmeye çalıştığı insan modeli ile bugün İmam Hatip Liselerinde uygulanmakta

olan programların yetiştirmek istediği insan modelinin benzerlik gösterdiği görülecektir. Bu nedenle denilebilir ki kapsam ve tasarımı yönünden program, önceki programlarla karşılaştırıldığında, program geliştirme esasları açısından çok önemli bir gelişme göstermiştir.

Fakat büyük bir emek ve yeni bir yaklaşım ile hazırlanan İmam Hatip Lisesi öğretim programları, istediği amaçlarını (mesleğe hazırlama açısından) kesintisiz zorunlu eğitim, katsayı probleminin etkileri, öğrenci yetersizliği gibi farklı nedenlerden dolayı istenilen düzeyde gerçekleştirilememiştir.

Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçilmeden önce bile, İmam Hatip Liselerinin mesleki eleman yetiştirme fonksiyonunu tam manasıyla gerçekleştiremediği iddiaları hep gündemdeyken, bu okulların, Kur'an-ı Kerim ve Arapça'nın zorunlu seçmeli ders olarak okutulduğu ortaokul bölümlerinin, sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesi ile birlikte kapatılmış olması, hazırlanan yeni programa rağmen, eski iddiaları yeniden canlandırmıştır. Hazırlık sınıfının açılması bile programa olan etkilerinin azaltmamıştır. Bununla birlikte 1998-1999 öğretim yılı itibarıyla (YÖK) tarafından genel lise öğrencilerine tanınan alanlardan İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin mahrum bırakılması, İmam Hatip Lisesi mezunlarına, İlahiyat Fakültesi dışında sınırlı sayıda bazı fakülteye ancak çok yüksek performans göstererek girebilme imkanı getirmiştir. Kısaca İmam Hatip Lisesi mezunlarının anayasal hakları alınarak istedikleri fakülte veya bölümlere girebilmeleri büyük ölçüde engellenmiştir. (Öcal, 1995:247) Hem kesintisiz zorunlu eğitim hem de üniversiteye girişte uygulanan katsayısı problemi İmam Hatip Liselerini "öğrenci bulamamak" nedeni ile kapanma noktasına getirmiştir. Bu durum kritik dönemde alınması gereken manevi değerlerin alınmasına ve değerlerden yoksun bir gençlik kitlesinin oluşmasına neden olmuştur. (Yıldız, 2011:71)

Sonuç ve Öneriler

İlk yıllarda ki adı "İmam Hatip Okulları" olan bu eğitim kurumları açıldıklarından bu yana çeşitli nedenlerle geniş halk kitlelerinin yoğun ilgisine mazhar olmuştur. Buna karşılık İmam Hatip Liseleri zaman zaman bazı etkili, yetkili kişilerin, kuruluşların ve siyasi partilerden bir kısmının hedefi olmaktan kurtulamamışlardır. Üççeyrek asrı geride bırakan bu okullar hakkında bunca zaman zarfında pek çok şey söylenmiş ve yazılmıştır. Resmi, gayri resmi açık-gizli bir çok mahfilde çokça tartışma yapılmıştır. Bu tartışmaların merkezini genelde bu okullardaki öğrenci sayısındaki artış, mezun sayısı, öğrencilerin istihdam problemi ve mesleğe yönelme durumları teşkil etmiştir. İdeolojik (siyasi) görüşler çerçevesinde okullar hakkında bu tartışmalar yapılırken, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde değişmez ve çok önemli bir yere sahip olan öğretim programlarının geliştirilmesi gündeme getirilmemiştir. Bu da eğitimin kalitesinin, niteliğinin arttırılmasını geciktirmiştir.

Örgün eğitim kurumlarının başarılı olmaları iyi bir eğitim programına sahip olmaları ve uyguladıkları programları sürekli gözden geçirerek belirlenen eksikleri ve aksakları düzeltmelerine bağlıdır. Bu da program geliştirme çalışmaları ile mümkündür. Halbuki ülkemizde hazırlanan eğitim programlarının genellikle hiçbir değişikliğe uğratılmadan yıllarca uygulandığını görmekteyiz.

1985'e gelinceye kadar İmam Hatip Liseleri Programlarında da dersler ve konular listesi anlamında kullanılan "müfredat programı" anlayışı hakim olmuştur. 1980/1990'lı yıllarda Milli eğitim Bakanlığı program geliştirme çalışmalarında yeni bir arayış başlatmıştır. Bu arayışın sonucunda ortaya çıkan yeni model, "amaç-davranış-işleniş-değerlendirme" boyutları içinde programların derslere göre hazırlanması esasını getirmiştir. 1985 öğretim yılında uygulamaya konulmak üzere İmam Hatip liselerinde okutulan meslek dersleri de bu yeni anlayışa göre geliştirilerek çok önemli bir adım atılmıştır. 4306 sayılı Yasa gereği, ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması, ilköğretimden ortaöğretime geçişin yeniden düzenlenmesine kadar ciddi bir değişiklik olmamıştır. Bu yasa gereğince İmam Hatip Liselerinin programlarında köklü değişikliğe gidilmiştir.

Sonuç olarak kuruluşundan günümüze İmam Hatip Lisesi öğretim programları, (mesleğe hazırlama açısından) amaçlarını farklı nedenlerden dolayı tam anlamıyla gerçekleştirememiştir. Yapılan araştırmalarda, din adamlarının "mesleki olarak yetersiz oldukları" şeklindeki söylemleri de bunu destekler niteliktedir. Bu sonucun ortaya çıkmasının sebepleri arasında, İmam Hatip Liseleri üzerinde her dönemde siyasi ve ideolojik düşüncelerle gerçekleştirilen uygulamaları, İmam Hatip Liselerinde uygulanmakta olan programı (hem mesleğe hem de yüksek öğrenime hazırlaması), öğretmen yetersizliği, eğitim araç-gereç eksikliği, kaynak kitapların eksikliği, kullanılan metot ve teknikler, öğrenci ilgisizliği gibi nedenleri saymak mümkündür.

Günümüzde özellikle Lise düzeyinde uygulanan eğitim-öğretim programlarında mesleki dersleri, tam anlamıyla amaca uygun bir işlevi yerine getirmekten uzaktır. Bunun en büyük nedeni; başlangıç çizgisi İlköğretime kadar inen "Üniversiteye Hazırlık" heyecan ve stresidir. Böyle bir hedefe yönelen öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları da, mesleğe hazırlayıcı dersler değil, yüksek öğrenime hazırlayıcı kültür dersleri olmaktadır. Aynı durum İmam Hatip Liseleri içinde geçerlidir. Bu da nitelikli bir mesleki eğitimin yapılmasını olumsuz yönde etkilemiştir ve öğretim programlarının mesleğe hazırlayıcı yönünün eksik kalmasına neden olmuştur.

Ailelerin çocuklarını İmam Hatip Liselerine gönderme nedenleri üzerine yapılan araştırmalar ortaya koymuştur ki; ailelerin bu okulları seçmelerindeki en büyük etken, çocuklarının daha iyi bir dini eğitim alabilmelerini sağlayabilmektir. Bir anlamda denilebilir ki aileler, çocuklarının din görevlisi olmasından daha çok iyi bir dini eğitim almasını ve üniversitelerin farklı bölümlerine gitmesini istemektedir. Durum böyle olunca da İmam Hatip Liselerinde mesleğe hazırlayıcı dersler değil kültür dersleri ön planda olmaktadır. Eğer İmam Hatip Liselerinde okutulmakta olan mesleki derslerin bazıları normal liselerin programlarına dahil edilirse ailelerin beklentileri karşılandığı için İmam Hatip Liselerinin öğretim programları da mesleğe hazırlayıcı yönünü tam olarak gerçekleştirebilecektir.

İmam Hatip Liselerinde öğretmen olmak gerçekten zordur. Çünkü bu okullarda meslek dersi öğretmeni demek Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin yanında bir çok dersi okutmaya hazır olmak demektir. Bu nedenle İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenlerini yetiştiren İlahiyat Fakülteleri öğretim programlarının, mezun olduktan sonra okutacakları dersleri tayin ve tespit etmek suretiyle arzulanan branşlaşmayı sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekir.

İmam Hatip Liselerinde ezberci ve durağan bir eğitim ve öğretim anlayışının terk edilerek; araştırmacı, sorgulayıcı, özleştirici bir eğitim ve öğretim anlayışına yönelmek gerekir. Böylece öğretim programlarında hedeflenen amaçlara daha çabuk ulaşılabacaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığına elaman yetiştiren İmam Hatip Liselerinin programları, mesleki uygulamalar yönünden zenginleştirilmelidir. Öğrencilere özellikle Hitabet, Kur'an-ı güzel okuma, namaz kıldırma, dua yapma, ve diğer dini merasimler konularında meleke kazandırılma çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

Eğitim programları teknolojik çevreden olabildiğince yararlanılabilecek bir anlayışla oluşturulmalı ve programa katılan bireylerin teknolojik ortamı tanımaları, teknolojinin boyut ve olanaklarını kavrayarak teknolojiden yüksek derecede yararlanmaları esas alınmalıdır.

Öğretim programlarının etkinliğini artırmak için ayrıca öğretimin diğer öğeleri olan, öğretmen, kitap, yöntem, araç-gereçler ve çevre faktörleri en iyi hale getirilmelidir.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2001). *Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi*. 8. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, A. (2002). "Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. C: 22.Sayı 2.
- Aydın, Z. (1998). "Program Geliştirme Açısından Lise DKAB Ders Programı". *Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitimi ve Öğretiminin Problemleri Sempozyumu*. Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı.
- Ayhan, H. (1999). *Türkiye de Din Eğitimi (1920-1998)* İstanbul: MÜY. Yayınları.
- Bilgin, B. (1995). "Zorunlu Temel Eğitim ve İmam Hatip Liseleri". *Kuruluşunu 43. Yılında İmam Hatip Liseleri*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Binbaşıoğlu, C. (1994). *Genel Öğretim Bilgisi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Buyrukçu, R. (1995). *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*. Ankara: T.D.V. Yayınları.
- Buyrukçu, R. (2001). *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma*. Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Büyükkaragöz, S. ve Çivi, C. (1996). *Genel Öğretim Metotları*. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.
- Cebeci, S. (1996) *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Coşkun, M. (1993). "Ders Geçme Ve Kredili Sisteminin Getireceği Faydalar". *Türkiye de Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: İHLT.
- Demirel, Ö. (2002). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. PegemA Ankara: Yayınları.
- Diñer, N. (1974). *1913'ten Bugüne İmam Hatip Okulları Meselesi*. Yağmur Yayınevi.
- Ergin, O. (1997). *Türk Maarif Tarihi*. C:I-V. İstanbul Eser Matbaası.
- Ergün, M. (2005). "Medreseler Ve İmam-Hatip Liseleri". *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı. Bildiri ve Tartışmalar*. 7-9 Nisan 2005. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Ertürk, S. (1984). *Eğitim'de Program Geliştirme*. Ankara: Yelken-tepe Yayınları.
- Fırat, E. (1989). "Türkiye'de Din Alanındaki Bazı Problemler". *Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı VI. İzmir.
- Güran, K. (1981). "İmam Hatip Lisesi Mezunlarının İstihdamı İle İlgili Problemler". *Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye'de 1. Din Eğitimi Semineri*. Ankara: AÜİF Yayınları.

◆ Fatih Çınar

- Hayıt, H. (1991). "İmam Hatip Liselerinin Dünü ve Bugünü". *Din Öğretimi Dergisi*. Sayı:31. Ankara: MEB Yayinevi.
- Karlık, H. (1991). "İmam Hatip Liseleri Kırk Yaşında". *Din Öğretimi Dergisi*. Sayı 30. Ankara: MEB Yayinevi.
- Kaya, M. (1998). "Eğitimde Program Geliştirme Sürecinde DKAB Öğretim Programlarının Geliştirilmesi İhtiyacı". *Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitimi ve Öğretiminin Problemleri Sempozyumu*. Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı.
- Keleş, A. (1999). "Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 75.yılında İlahiyat Fakültesinin Önemi". *AÜİF Dergisi Özel Sayısı*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Koç, A. (2000). "Türkiye de Din Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. Sayı 7. İstanbul: MÜİV Yayınları.
- Muhtar, C. (1991). "İmam Hatip Liselerinde Okutulan Arapça Dersinin Amaçları ve Gelişmesi Yönünden Görüşler ve Teklifler". *Din öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*. Ankara: DİB Yayınları.
- Muttalipoğlu, Z. (1995). "İmam Hatip Liselerinin Eğitim Öğretim Sistemi ve Bu Liselerin Mevcut Sorunları". *Kuruluşunun 43. yılında İmam Hatip Liseleri*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Okutan, Ö. (1983). "*Din Eğitimi*". *Cumhuriyet Dönemi Eğitim*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Öcal, M. (1995). "Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. Sayı 6. İstanbul: MÜİV Yayınları.
- Öcal, M. (1994). *İmam Hatip Liseleri ve İlk Öğretim Okulları*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Parmaksızoğlu, İ. (1966). *Türkiye de Din Eğitimi*. Ankara: M.E.B. Yayinevi.
- Tavukçuoğlu, M. (1998). "Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Genel İlkeleri Arasında Görülen Bazı Çelişkiler". *Orta Dereceli okullarda Yürütülen Din Eğitimi ve Öğretiminin Problemleri Sempozyumu*. Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı.
- Tosun, C. (1992). "Kur'an Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları ve Bir Kitap". *Din Öğretimi Dergisi*. Sayı:35. Ankara: MEB Yayinevi.
- Turgut, F. (1985). "Kitle İletişimi ve Eğitim". *Kitle İletişim Araştırmaları ve Sempozyumu*. Kasım 1984. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ünsür, A. (1995). *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Yavuz, F. (1969). *Din Eğitimi ve Toplumumuz*.
- Yavuz, H. (1993). "Yabancı Gözüyle Türkiye de İmam Hatip Liseleri". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul.
- Yıldız, Y. (2011). "Kesintisiz Eğitimin Yansımaları". *Eğitime Bakış Dergisi*. Yıl: 7. Sayı: 21. Ankara: EğitimBirSen Yayınları.
- Zengin, S. (2002). "Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Hazırlanmasından Hemen Sonraki İlk Dönemde Uygulanışı ve Din Eğitimi". *Dini Araştırmalar*. C:5. S.13.
- İmam Hatip Liseleri Öğretim Programları. MEB. Ankara 1985.
- İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları. MEB. Ankara 2009.
- İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi-Yabancı Dil Ağırlıklı İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları. MEB. Ank. 1999.
- 02-09-1991 Tarih ve 2342 Sayılı Tebliğler Dergisi.

ANALYSIS AND COMPARISON OF THE CURRICULUMS IMPLEMENTED In İMAM HATIP HIGH SCHOOL FROM 1924 TO 2000

Fatih ÇINAR*

Abstract

In this study, the curriculums implemented in Imam Hatip High School from 1924 to 2000 are chronologically analysed and compared. For that reason in the study, the historical method taking part in the survey model and interpretation method in the evaluation part are used. As historical method is used in the study, data resources are the written documents relevant to issue published from 1924 to present. At the end of the study, it is revealed that the curriculums of Imam Hatip High School that have been implemented since its foundation have not properly realised its objectives with regards to training for the vocation.

Key Words: İmam Hatip, Program, Eğitim, Müfredat

SUMMARY

Purpose and Significance: The Imam Hatip High Schools are one of the most discussed institutions but they have not researched with the scientific method. Whereas The Imam Hatip High Schools need to be evaluated qualitatively. This study has come up as the product of that thought and need. In this context, In the study, the curriculums implemented in Imam Hatip High School from 1924 to 2000 are chronologically analysed and compared.

Methods: The historical method taking part in the survey model and interpretation method in the evaluation part are used. As historical method is used in the study, data resources are the written documents relevant to issue published from 1924 to present

Results: At the end of the study, it is revealed that the curriculums of Imam Hatip High School that have been implemented since its foundation have not properly realised its objectives with regards to training for the vocation.

Discussion and Conclusions: The studies on the causes of the families' sending their children to İmam Hatip Schools has revealed that the most important factor for families' preferring these schools to ensure their children to get better religious education. Shortly the parents want their children to get a good religious education and to get into different department of the university rather than being a religious officials. Under these circumstances in Imam Hatip High schools culture lessons become more important than vocational lessons which prepare for the occupation. If the some of the lessons in Imamhatip High schools are incorporate into general high schools' program because the expectation of the parents are met, the educational program of the Imam Hatip High schools will realize the aspect of the vocational preparation well.

* Suleyman Demirel University, institute of social sciences, the department of philosophy and religious studies